

Verzet – maandagavond #3

door: Freek Vielen.

1.

Toen mijn broer en vader na het overlijden van mijn oudtante haar huis moesten leeghalen, vonden ze in de kasten en berging honderden blikken bonen en kilo's suiker en zout. Ook was er voor minstens vijf jaar aan tandpasta en zeep ingeslagen. Op haar nachtkastje vonden ze een dik blauw boek, met als titel 'terwijl de zes miljoen stierven'.

Mijn oudtante was de zus van mijn oma, die vijf kinderen kreeg en acht kleinkinderen. Dat waren ook de enige personen die op haar begrafenis aanwezig waren. Verder was er bijna niemand. Volgens mijn vader heeft ze het mijn oma nooit vergeven dat zij een eigen gezin stichte. Zij, die samen in Auschwitz het ondenkbare hadden meegemaakt, hadden volgens mijn oudtante samen moeten blijven.

Ze werkte veertig jaar bij de C&A, waarvoor ze een lintje kreeg dat ze koesterde. Daarnaast gooide ze af en toe chloor of zelfs zoutzuur in het trappenhuis als er honden voorbij kwamen en mocht er niemand haar huis binnenkomen.

Toen mijn broer en vader na afloop van die opruimdag vertelde over haar huis, waarin alles vanwege haar smetvrees verpakt zat in plastic, bleef bij mij vooral het beeld hangen van dat nachtkastje waar al die jaren het boek 'terwijl de zes miljoen stierven' haar lag aan te staren. De eenzaamheid, maar ook de aanklacht, die daaruit sprak, was moeilijk mis te verstaan. "Waar was iedereen", "waar waren jullie". Ik denk dat het daardoor komt dat ik zo vaak, als ik wandel in mijn eentje of kijk naar het journaal niet anders dan kan denken "waar was ik". En ook "waar ben ik".

Waar ben ik.

2.

In Heimat 1 zat een dominee, de vader van Rebekka die, als volgt antwoorde op de vraag 'heb je tips voor als het oorlog wordt' – wees daar! Wees daar waar je moet zijn. Wees op de plek waar je in je hele kleine microkosmosje ziet dat het misgaat. Wees daar als protest. Al voelt het als zaaien van iets waarvan je niet weet of het op gaat komen, wees daar.

3. Waar ben ik?

Ik was op Schier, een weekje. Ik was daar aan het schrijven aan mijn nieuwe voorstelling en elke avond tegen vier uur, maakte ik een wandeling en genoot ik van de zonsondergang die de hele hemel in waanzinnige kleuren zette. De schoonheid van het uitgestrekte land, de horizon die eindeloos ver weg was, de rust, de ruimte, de zeelucht, de wind, de duinen en zoveel tijd om te lezen en schrijven

Na een week schrijven kwam er een oude vriendin langs, met wie ik een lange wandeling maakte langs de duinen en over het strand.

Waarom ben jij eigenlijk nooit weggegaan, vroeg ze. Jij die zo vaak geschreven hebt over jongens die droomden over horizonnen waarachter ze graag wilden verdwijnen, waarom ging je nooit, maar bleef je? Waarom ging je niet de wereld zien?

De vraag verraste me omdat ik het idee had, dat ik juist op dat eigenste moment bezig was weg te zijn. Ik ben nu toch weg? Weg van mijn mailbox, weg van besprekingen, weg van mijn huis?

Maar dit bedoel ik niet, zei ze. Je wou toch de wereld zien.

Waarna ik lang moest denken over de vraag waar - Schiermonnikoog dan lag, als dit niet de wereld was.

4.

In de verzamelde brieven van Arnon Grunberg noemt hij schrijven – hij is dan 21- het grootste verzet dat er bestaat. Mijn schrijven komt uit niets anders voort dan verzet, schrijft hij. Het is verzet tegen de dood – existeneel verzet. Ik ben met mijn geboorte ter dood veroordeeld, maar met mijn pen krap ik aan de spijlen van mijn cel. Schrijft hij.

5.

Mijn vriendin op Schiermonnikoog had natuurlijk gelijk dat ik niet ben gaan rondreizen. Ik heb Zuid-Amerika, noch china gezien. Toen ze weg was bedacht ik dat mijn verlangen

om weg te zijn, ook niet het verlangen was om ergens anders te zijn, maar enkel het verlangen is weg te zijn. Niet hier te zijn. Weg zijn van waar ik ben, en vooral weg van wie ik daar ben. Weg van de blikken die mij maken tot mal, die altijd na verloop tijd niet meer past, begint te irriteren. Als ik verlang weg te gaan, verlang ik naar nieuwe blikken, nog liever zonder blikken te zijn. Mijn eigen stem te horen. Te schrijven. Zodat ik het kan teruglezen en denken: ah daar ben ik.

6.

In zijn brievenboek schrijft Arnon Grunberg een kwade brief aan Jan Ritsema, een theatermaker die hem onder de hoede heeft genomen. Jan Ritsema had een toneelstuk gemaakt over de hongersnood in Somalie, die toen vele duizenden slachtoffers maakte. (Die hongersnood, niet dat theaterstuk.)

En Arnon Grunberg is boos omdat hij vindt dat dit met kunst niets te maken heeft: er staat voor Ritsema zelf niets op het spel. Het is het misbruiken van andermans leed en een herhaling van wat iedereen al weet en vindt. Kunst moet gaan over iets anders – kunst moet een stem hebben, kunst moet de aard van de mensheid onderzoeken, kunst moet het slotpleidooi zijn van de ter dood veroordeelde.

7

Er is jaarlijkse essaywedstrijd over wat theater is en kan zijn. Dit jaar is de indiendatum 1 februari 2017, de prijs 2500 euro en de titel van de opdracht is 'kunst in tijden van onrust'.

Ik las dat en kon het niet helpen te denken– wanneer waren die er ook al weer? Die rustige tijden? Die kabbelende tijden, was dat lang geleden of heb ik die nog meegemaakt?

En zou dat niet spannender essays opleveren: 'kunst in tijden van kabbelende rust'

8.

Mijn plan was voor deze maandagavond een stuk uit Walden voor te lezen – de roman die Thoreau schreef over zijn weggaan uit de wereld.

Het is soort dagboek/essay dat ik jaren geleden eens las, waarin Thoreau beschrijft hoe hij zijn eigen huisje in de natuur bouwde, ver weg van de stad en zijn stedelingen.

En hoe hij daar dan leeft.

Toen ik het boek vorige week echter terug op pakte, en er in begon te lezen merkte ik dat ik vergeten was dat Thoreau niet wegging omdat hij graag in zijn eentje wou zijn, maar omdat hij het moreel onverantwoord vond om met de maatschappij mee te doen. Zijn eenzaamheid was verzet, waar hij een boek over schreef voor de achterblijvers. Hij wou geen belasting betalen aan de staat waarin die woonde – omdat die staat de slavernij in stand hield.

9.

Ik zocht op wanneer Thoreau zijn boek schreef: 1854.

De mexicaans-amerikaanse oorlog, gevoerd om de staat Texas, was net afgelopen

Belgie was al onafhankelijk

in Engeland was net het communistisch manifest verschenen

in Nederland de grondwet

beide 1848 - zes jaar voor thoreau.

Het zou nog tien jaar duren voor de slavernij in nederland was afsgechaft- waarbij om de economische schade te compenseren alle slaven nog tien jaar moesten blijven werken,

en alle slavenhandelaren van de staat 300 gulden per slaaf ontvingen;

het zou nog dertig jaar duren voor Leopold eigenaar van Congo wordt;

nog veertig jaar voordat de Sioux Indianen massaal werden uitgeroeid in de slag bij Wounded Knee, waarmee er een eind werd gemaakt aan een beschaving, aan een unieke kijk op de wereld;

het zou nog vijftig jaar duren voor er in Wenen bedwandelaren rondliepen, mensen die geen huis hadden maar voor 8 uur een bed konden huren –in een kamer waar ze met zijn tienden sliepen in shifts van acht uur. Er liepen toen bijna een miljoen daklozen of semidaklozen rond in Wenen – onder wie voor tenminste een winter Adolf Hitler.

In dezelfde tijd overleefde in Londen in de arbeiderwijken slechts 1 op de 4 kinderen de eerste vijf jaar.

Maar dat is later pas, dat is bijna vijftig jaar na 1854, het jaar waarin Thoreau Walden schreef.

En waarin toevallig ook Van Gogh werd geboren – die beroemd werd om zijn zonnebloemen

In China zaten ze toen tussen de twee opiumoorlogen in – las ik op wikipedia. Ik had van die opiumoorlogen wel gehoord; Groot-Britanie maakte een heel land verslaafd aan opium omdat ze niet tevreden waren met de handelsovereenkomst.

Waar ik nog niet over had gehoord was de Taipingopstand die in China net begonnen was. In 1854. Die taipingopstand was een opstand onder leiding Hong Xiuquan die er van overtuigd was dat hij de jongere broer van Jezus Christus was.

Het aantal dodelijke slachtoffers van die Taipingopstand wordt geschat tussen de 20 en 50 miljoen mensen.

Las ik op wikipedia.

9B.

Ik ging naar huis, toen ik dat gelezen had. Over de 20 tot 50 miljoen dode Chinezen bij de Taiping opstand waar ik nog nooit over had gehoord.

Ik besloot niets voor te lezen uit Walden, maar een stuk te schrijven waarin ik zou beginnen met de holocaust en dan eindigen bij de Taipingopstand en dan aan Thoreau en van Gogh vragen waar zij waren, ten tijde van die opstand.

Maar thuisgekomen schreef ik dat niet, ik schreef niks over Hong Xiuquan die dacht dat hij de broer van Jezus was, niets over de opium die de Engelsen gaven aan de chinezen, niet over de Sioux indianen die werden uitgemoord.

Ik ging zitten en schreef iets over eenden.

Niet uit verzet.

Uit iets anders.

Koppigheid wellicht.

10

als de eenden op een dag massaal
antropologie zouden gaan studeren
en bijvoorbeeld onderzoeken gaan
hoe het komt dat er auto's razen
langs voetgangers die geduldig wachten
een beetje suffig zelfs en verveeld
op luttele centimeters van luidruchtig
voorbijderend gevaar

en - als ze dan een mens te spreken krijgen
na vruchteloze observaties in een laboratoriumexperiment,
hoe lang zou het dan nog duren voor de eerste mens het zeggen zou
o, dat komt door die witte streep daar op de grond

welke witte streep? zouden de eenden vragen
en dan verschrikt – vertrouw je daar dan werkelijk op?

ja hoor, zegt de mens want zo is ie in wezen,
dat met die witte streep dat gaat bijna altijd goed

en zouden de eenden dan congressen organiseren
over de witte strepen, het vertrouwen en de mens
en zou er dan op op de achterste rij
verscholen achter een fort van gespeelde desinteresse
een jonge eend iets stils verzuchten
iets over schoonheid
in dit universum
waarvan we nog zo weinig weten